

'TOT ALTIJD', ODE AAN HET LEVEN DOOR KOEN DE GRAEVE EN NIC BALTHAZAR

‘Een oefenmatch

Nic Balthazar heeft een film gemaakt over Mario Verstraete, de eerste Belg die euthanasie liet uitvoeren. Het is een film geworden over het leven, niet over de dood, met een fenomenale Koen De Graeve in de hoofdrol.

INGE SCHELSTRAETE

In oktober 2002, twee maanden voor hij veertig zou worden, koos Mario Verstraete voor een zachte dood. Hij kreeg die dankzij de gloednieuwe euthanasiewet waar hij zelf voor had geijverd. Het verzet tegen het wetsvoorstel was aanvankelijk zeer hevig; de welbespraakte Verstraete, die gepokt en gemazeld was in de politiek, werd ondanks zijn ziekte de spreekbuis van de voorstanders. Nic Balthazar vertelt het in *Tot altijd*, waarin Koen De Graeve de rol van Verstraete speelt. De film begint jaren voor Verstraetes ziekte, op de protesten in Florennes, waar de NAVO kruisraketten op sloeg en waar Verstraetes vriendenkring werd gevormd.

‘Hij was een van de beste vrienden van mijn broer’, zegt Balthazar. ‘Ik herinner me hem als een gast die voor alles en nog wat de barricaden opstormde – dat waren barricaden waar ik ook wel eens op sprong, tegen de kernraketten, of tegen het hogere inschrijvingsgeld voor de universiteit. Hoeveel mensen me in Gent niet hebben gezegd: “Marrio? ‘k Hè è m vrrie goe gekengd!” En dan wordt die fascinerende gast ziek, maar hij vertraagt niet; integendeel, het lijkt alsof hij op zijn krukken nog een tandje bij steekt.’

De Graeve: ‘De mens die je wilt zijn, is niet altijd de mens die je bent in je dagelijkse leven. Een terminale ziekte kan dan een katalysator zijn: wil ik het nog doen of niet? Maar van Mario denk ik dat hij zijn idealen al realiseerde, en dat zijn ziekte dat nog meer naar voren bracht.’

Wat waren de valkuilen waar jullie beducht voor waren?

Nic Balthazar: ‘Angst is een slechte raadgever, maar twee dingen moesten juist zitten. De mensen die me dat verhaal hebben geschonken, de familie en vrienden van Mario, mochten niet teleurgesteld zijn. Zijn verhaal moest een waarachtigheid hebben die ze herkenden. En MS-patiënten mochten niet de indruk krijgen dat ze dan maar beter hun euthanasie-aanvraag konden indienen. Mario had een heel erg agressieve vorm van MS, die hem razendsnel deed aftakelen. Voor iemand met zijn karakter was dat een horror-scenario.’

Koen De Graeve: ‘We hebben veel gewerkt in de MS-kliniek in Melsbroek. Onze gène was aanvankelijk groot: wat komen wij hier doen? Je ziet er mensen rondlopen van wie je in eerste instantie niet denkt dat ze ziek zijn, tot ze opeens samentrekken van de spasmen. Maar ze waren zeer open, zeer eerlijk, en ze hadden een *drive* die je mist bij veel gezonde mensen.’

Balthazar: ‘Die patiënten hebben alle stadia meegemaakt waar Koen doorgaat in de film. Die waarin ze kwaad zijn op hun lijf en hun ziekte niet willen aanvaarden. Maar velen waren dankbaar om wat ze wél konden. En het is natuurlijk geen film over MS, of alleen daarover. We zijn allemaal terminaal, we takelen allemaal af. Maar we babbelen daar met tegenzin over. Dan denk ik: misschien moeten we dat net wél doen, net omdat we er een beetje bang voor zijn.’

‘Ik hoop dat de film als een goeie begrafenis is, zo’n begrafenis waarvan je denkt: er hangt hier veel liefde en verbondenheid. (lacht) Daarom hebben mensen na een begrafenis ook zo vaak seks, denk ik. Omdat je buitenkomt met het gevoel: “Laten we toch pakken wat er is, laten we niet zo lang wachten om weer eens af te spreken.” Het is belangrijk dat mensen zien dat we een ode aan het leven hebben gemaakt. Wat is je enige weer tegen het noodlot? Heel hard leven, je wél amuseren en genieten van je vrienden.’

Het is zelfs evenveel een film over vriendschap als over afscheid nemen, met een spectaculaire grafrede van Iwein Segers als hoogtepunt.

Balthazar: ‘Ik wist altijd dat dit dé scène was waar de film naar toe ging, een mooi hoogtepunt waarin niets ergs gebeurt. Ik hou ontzettend van speeches. Als ik een feest organiseer, eis ik dat alle vrienden speechen. Maar het idee voor deze rede haalde ik bij Carl Ridders, de acteur over wie mijn vrouw (Lieve Blancaquaert, red.) een documentaire heeft gemaakt. Carl had ALS, een nog agressievere ziekte dan MS. Hij leek van karakter goed op Mario: twee bruisende persoonlijkheden die zich niet gewonnen willen geven aan een afschuwelijke ziekte, dat toch moeten doen, maar tóch nog winnen.’

‘Carl werd verzorgd door een prachtige bende vrienden die zich het C-team noemden, allemaal acteurs, zoals Michael Pas en Jan Declair. En Carl, die ook regisseur was, zei op zijn ironische manier: “Wat gaan jullie allemaal prachtige speeches geven op mijn begrafenis, en ik zal de enige zijn die ze niet hoort!” Toen hebben ze beslo-

Koen De Graeve en Nic Balthazar: ‘We zijn allemaal terminaal, we takelen

tegen het noodlot'

ten om een generale repetitie te doen voor de begrafenis, mét Carl.'

'Carls begrafenis was onwaarschijnlijk intens, want ze was al helemaal gerepeteerd. Dat vond ik zo mooi, zo pijnlijk en moedig, van hen en van hem, dat ik het in de film wilde. De overeenkomsten waren te groot. Net als bij Mario hield de aflijvige zelf nog een redevoering. En beide teksten eindigden op dezelfde manier. Carl had geschreven: "Aapkes, word weer verliefd. Maakt niet uit op wie of wat, op elkaar, op de liefde, op de lente, maar word verliefd." En Mario: "Hou van elkaar, het zal nodig zijn." Dat is zo... (*wappert met zijn handen*)... ik zal dat nooit vergeten.'

Jullie hebben nu al eens kunnen oefenen voor je eigen afscheid, waarvan ik jullie uiteraard wens dat het nog lang mag uitblijven.

De Graeve: 'Het is natuurlijk onzin om te denken dat ik nu beter weet hoe het is om dood te gaan. Maar afscheid nemen was heel intens om te spelen. In de ogen kijken van je beste maten - Geert Van

Rampelberg is echt mijn beste vriend - en zo van slag zijn dat je geen weerstand meer voelt, dat je volledig meegaat in het gevoel dat het de laatste keer is dat je hen ziet, dat is akelig.'

Balthazar: 'Deze film maken is als een oefenmatch spelen tegen het noodlot: ik heb het nu al eens meegemaakt, zonder het te hoeven meemaken. Je kunt je ergste angsten en je grootste dromen beleven in zo'n verhaal.'

'Ik heb ook wel tegen het een en ander geprotesteerd, maar ik ben nooit in Florennes geweest: dat kon ik nu inhalen. Maar ook mijn vreselijkste angsten beleven - ik heb zonen van negen en tien, de leeftijd van Mario's zoon in de film, ik moet er niet aan denken. Het klinkt lulig, maar ik heb zitten wenen achter mijn tekstverwerker toen ik het scenario schreef. De tragedie zuivert, dat is al zo sinds Aristoteles.'

Ik was vergeten hoe hevig er tegen het wetsvoorstel werd gefulmineerd. Het is ongelooflijk hoe snel de consensus daarover is veranderd.

Balthazar: 'Ongelooflijk hé? De uitspraken in de film zijn letterlijk de notulen van de Senaat. Maar ik wilde er geen karikatuur van maken: mensen die tegen euthanasie zijn, hebben ook een paar heel goede argumenten. En je hoeft maar tien kilometer de grens over te gaan om te zien hoe totaal onbespreekbaar euthanasie nog vaak is. Daar zie je mensen

die tien jaar aan een stuk als planten gevoed worden, met gigantisch leed voor henzelf en hun omgeving.'

'Wat me interesseert, is hoe we met die wet omgaan. Het grote verschil tussen zelfmoord en euthanasie is dat mensen je mógen begeleiden naar je dood, en dat ze vrij zijn van die afschuwelijke schuldvraag die ze anders zouden hebben. Bij de research voor *Ben X* heb ik gezien wat voor gigantische trauma's zelfmoord achterlaat, trauma's die jaren later nog niet geheeld zijn. Ik wil me niet uitspreken voor of tegen euthanasie, maar die wonden tekenen mensen.'

'Ik hoop dat de film als een goeie begrafenis is, eentje waarvan je denkt: er hangt hier veel liefde in de lucht'

De Graeve: 'Ik sta sowieso achter zelfbeschikkingsrecht. Maar ik denk niet dat de heftigheid van die discussie voorbij is. Kijk maar naar de polemiek die ontstond na de dood van Hugo Claus. Je zult altijd worstelen met de vraag: is dit iemand die in aanmerking komt voor euthanasie of niet? En iemand die bij volle bewustzijn kiest voor euthanasie, ook hij zal stilstaan bij de pijn van zijn geliefden. Dus is de discussie onwaarschijnlijk belangrijk voor een samenleving die zichzelf beschaafd noemt. Ik schrok van de commentaar uit religieuze hoek na de dood van Claus; zijn euthanasie was "een vlucht". Je kunt je lot in handen van een god leggen, maar als je dat niet wilt doen en een moeilijke keuze niet overlaat aan je geliefden, dat is toch geen vlucht?'

Je wilde deze rol meteen, niet?

De Graeve: 'Absoluut, omdat de film over existentiële vragen gaat die me sowieso voortdrijven. En mijn mama was dezelfde strijd aan het leveren. Dat veroorzaakte bij mij een fatalisme dat ik absoluut niet kon controleren. Er waren nachten, avonden, verloren minuten dat ik het leven zo waanzinnig onvoorspelbaar en klein vond... Zelfs mijn aangeboren levenslust kwam in gevaar. Door de schoonheid en vooral de heftigheid waarmee mijn moeder afscheid heeft genomen, werd ik meegezogen in een gat waarvan ik het einde niet zag. Ik zag hoe een mens als een bootje in zee wordt geduwd, voor een reis waarvan je nooit terugkeert.'

Dat klinkt alsof je op de rand van een depressie zat?

De Graeve: 'Een depressie zou ik het niet noemen. Maar het "is het dit maar?" gaf me wel een seri-

euze klop. Het heeft me gelukkig niet verlamd, het heeft zelfs iets versneld. Het dwong me om een balans op te maken. Het verklaart ook de gretigheid waarmee ik de rol gespeeld heb, denk ik.'

Voelden jullie dat jullie met iets speciaals bezig waren? Geeft dat een speciale flux?

Koen: 'Zeker, je voelt dat het je meesleept en zin geeft om tot op het bot te gaan. En bij de crew voelde je dezelfde gevoeligheid. Er waren momenten dat er een gezamenlijke hartslag ontstond, dat de chef techniek, Gideon, of de camera-assistent Hans, kwamen fluisteren: "Bij de vorige take was je iets meer aan het beven", omdat

ze zó mee waren in het verhaal dat ze elk detail in zich opsloegen. Maar er was nooit een faux sérieux, en de feesten die altijd tijdens een opname worden georganiseerd, waren deze keer on-ge-loof-lijk.'

Je bent twintig kilo vermagerd voor de rol. Hoe?

De Graeve: 'Ik heb heel veel gesport. Niets dat spieren opbouwt, zoals ge-

wichtheffen - maar daar ben ik nooit mee bezig geweest, ik ben meer een loper. Fernand De Baets, de voedingsconsulent, is ook een ongelooflijke sporttrainer. Hij heeft een dieet voor me opgesteld en een trainingsschema met intervaltraining, dat vond hij het beste om diep in de vetmassa te gaan. Dat heb ik van half januari tot begin mei gedaan. Als je 120 kilo weegt, dan is twintig kilo verliezen in vier maanden goed te doen. Maar als je van een gezond gewicht twintig kilo moet *afpitsen*, dan is dat wel zwaar. Er is ondertussen alweer vijftien kilo bijgekomen. Ik heb altijd graag gesport, maar ik leef nog *grager (lacht)*.'

Nic zei daarnet dat Mario zelfs met zijn ziekte nog won. Heb je dat gevoel ook?

De Graeve: 'Dat klinkt wel heel heroïsch. Ik denk dat de familie blij is dat we er geen heiligenportret van hebben gemaakt. Mario had ook iets zelfingenomens, wat bij sommigen de reactie uitlokte: "Wat denk je wel, dat je je eigen verval zomaar te grabbel gooit?"' 'Hij had een geweldige *lust for life*, maar hij was óók een tafelspringer en een flauwemoppen-tapper. Al die kleine facetjes zijn een essentieel onderdeel van de vertelling. Om op je vraag terug te komen: hij heeft iets belangrijks bereikt. Maar ik denk niet dat dat het laatste was wat door zijn hoofd is gegaan.'

Balthazar: 'Zijn vader heeft me nog maar net verteld dat hij ooit al lachend heeft gezegd: "Ge gaat zien pa, dat ze over mij nog een film maken." Bij deze dus, Mario.'

'Tot altijd' komt woensdag in de zalen.